

5. Závěr

Sídelní struktura

Správní obvody obcí s rozšířenou působností Jihomoravského kraje se **sídelní strukturou** významně odlišují. Specifické postavení má samozřejmě Brno, jež je tvořeno jednou obcí, ovšem žije zde téměř třetina obyvatel kraje, rozlohou se však řadí až na 14. místo, důsledkem všeho je nejvyšší hustota osídlení. Nejrozlehlejší území s největším počtem obcí patří Znojemsku, rozlohou nejmenší je Kuřimsko, kam patří pouze 10 obcí, což je po Brně nejnižší počet. Počtem obyvatel bylo nejmenší Pohořelicko, v roce 2005 bylo zároveň desátým nejmenším obvodem v ČR. Nejvyšší hustota zalidnění po Brně byla na Kuřimsku a Hodonínsku a v obvodech, které tvoří nejbližší zázemí krajského města. Nejnižší pak v obvodech Moravského Krumlova a Pohořelic. Vysoký podíl městského obyvatelstva vyjma Brna byl na Ivančicku a Břeclavsku.

Demografický vývoj

Počet obyvatel kraje se v období let 2000 až 2005 snížil. Ze správních obvodů byl nejvyšší pokles zaznamenán v Brně a na Hodonínsku, naopak k nejvyššímu zvýšení počtu obyvatel došlo v obvodu Šlapanic a Kuřimi. Kladná změna počtu obyvatel v jednotlivých obvodech byla zapříčiněna migračním přírůstkem, výjimku tvořil obvod Kuřimi, kde v úhrnu let sledovaného období byl zaznamenán i populační přírůstek obyvatel. Obyvatelstvo Jihomoravského kraje stárne, což jasně ukazuje vývoj indexu stáří a růst průměrného věku. Nejvyšší hodnoty **indexu stáří** vykazovalo Brno, Blanensko a Tišnovsko, nejnižší Mikulovsko a Znojensko. Obvody Brna, Blanska a Šlapanic se vyznačovaly také nejvyšším **průměrným věkem obyvatel**, nejmladší obyvatelstvo žilo na Mikulovsku.

Podle výsledků sčítání lidu v roce 2001 žil nejvyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel (mezi dvacetipětiletými a staršími) v Brně, na Kuřimsku a Vyškovsku, na opačné straně z hlediska **vzdělanosti** stál obvod Pohořelic a Mikulova s nejvyšším zastoupením osob se základním či neukončeným vzděláním.

V posledních letech došlo v kraji k mírnému růstu počtu **narozených** dětí. Nejvíce živě narozených dětí připadalo na 1 000 obyvatel (v průměru let 2001 až 2005) v obvodu Rosic, Kuřimi a Bučovic, nejméně v obvodu Hodonína a Moravského Krumlova. Ke změnám dochází také ve struktuře narozených podle věku a rodinného stavu matky. Mezi správními obvody kraje byl nejvyšší podíl nemanželsky narozených dětí v obvodu Mikulova a Znojma, nejméně dětí mimo manželství se naopak narodilo v obvodu Veselí nad Moravou. Většina dětí se rodila matkám ve věku 25 až 29 let, nejvyšším podílem matek ve věku do 20 let se vyznačoval obvod Mikulova, nejvyšším podílem matek nad 30 let pak Brno. Pozitivní vývoj probíhá již několik let u **potratovosti**; nejnižší hodnotu hrubé míry potratovosti mezi správními obvody kraje nacházíme v letech 2001 až 2005 na Tišnovsku, nejvyšší na Znojemsku.

Nejméně příznivé **úmrtnostní poměry** (měřené standardizovanou mírou úmrtnosti) panovaly na Mikulovsku a Rosicku, nejlépe si mezi správními obvody SO ORP v kraji stál obvod Kuřimi, Brna a Slavkova u Brna. Nejčastější příčinou smrti zůstávají nemoci oběhové soustavy a novotvary. Výrazně nadprůměrné hodnoty úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy byly vykázané ve správních obvodech ORP Boskovice a Rosice; dlouhodobě nepříznivá úroveň úmrtnosti na novotvary se projevila v obvodu Břeclavi, Mikulova, Pohořelic a Znojma.

Vývoj hrubých měř **sňatečnosti** v obvodech Jihomoravského kraje byl v období let 2001 až 2005 dosti kolísavý. V průměru sledovaných let byla nejvyšší hrubá míra sňatečnosti zjištěna v Brně, nejnižší počet uzavřených sňatků připadal na 1 000 obyvatel v obvodu Hustopeče a Veselí nad Moravou. Podobně nepravidelný vývoj s tendencí mírného vzestupu vykazovala i míra **rozvodovosti**. Nejvyšší intenzitu rozvodovosti (vyjádřenou počtem rozvodů na 1 000 obyvatel) vykazovalo v období let 2001 až 2005 Brno, Blanensko a Kuřimsko, nejnižší míra rozvodovosti byla zaznamenána v obvodu Veselí nad Moravou.

Nejvyšší intenzita **stěhování** do správního obvodu v letech 2001 až 2005 (po přepočtu na 1 000 obyvatel) byla zjištěna na Šlapanicku a Kuřimsku. Stěhování ze správního obvodu probíhalo s nejvyšší intenzitou také na Šlapanicku a Kuřimsku a dále v Brně. Relativně nejvyšší přírůstek obyvatel stěhováním charakterizoval správní obvody Šlapanice a Kuřim, k relativně nejvyššímu úbytku obyvatel stěhováním došlo v letech 2001 až 2005 v Brně a v obvodu Hodonína.

Ekonomická oblast

Podnikatelská aktivita, vyjádřená počtem ekonomických subjektů na 1 000 obyvatel, byla podle očekávání nejvyšší v Brně. Brno ovlivnilo krajský průměr natolik, že průměrné hodnoty podnikatelské aktivity nebylo dosaženo v žádném jiném obvodě. Nejvíce se počtem ekonomických subjektů v přepočtu na obyvatelstvo blížil obvod Mikulova, Hustopeč a Břeclavi. Nejnižší počty byly vykázané v obvodech Boskovic a Ivančic.

Územní rozdíly v **zemědělství** vyplývají z rozdílných geografických podmínek mezi jednotlivými správními obvody, když zejména jižní část kraje je orientována na tradiční ovocnářství a vinohradnictví. Nejvyšší podíl zemědělské půdy z celkové výměry byl v obvodu Židlochovic, Hustopečí a Pohořelic, nejvyšší stupeň zornění pak v obvodu Bučovic a Moravského Krumlova. Plochy lesních pozemků byly největší na Blanensku a Vyškovsku, vrchovinný charakter obvodu Boskovic a Veselí nad Moravou byl příčinou vyššího podílu trvalých travních porostů. K úbytku orné půdy došlo prakticky ve všech obvodech s výjimkou Moravského Krumlova, k nejméně výraznému pak na Mikulovsku.

Nejvyšší počet **průmyslových podniků** byl v Brně, zaměstnávaly nejvyšší počet osob a měly i nejvyšší objem produkce. Opakem, co do počtu, zaměstnanců i produkce, bylo Pohořelicko. Překvapivě nejvyšší mzda v průmyslových podnicích byla vyplácena na Šlapanicku, nejvyšší produktivita měřená přepočtem objemu produkce na zaměstnance byla vykázána v obvodu Bučovic a Šlapanic. Informace o průmyslu byla doplněna o strukturu zaměstnanosti v průmyslu podle odvětví, která dokladovala koncentraci pracovníků některých odvětví do určitých oblastí. Nejvyšší zaměstnanost v potravinářském průmyslu byla na Hodonínsku a Slavkovsku, podíl textilního a konfekčního průmyslu na zaměstnanosti dominoval v obvodu Ivančic a Veselí nad Moravou, výroba chemických výrobků na Břeclavsku. Elektrotechnický průmysl byl významným oborem zaměstnanosti na Blanensku a výroba strojů a zařízení na Kuřimsku.

Intenzita **bytové výstavby**, vyjádřená počtem dokončených bytů na 1 000 obyvatel, byla v letech 2001 až 2005 nejvyšší na Kuřimsku a Šlapanicku, výrazně nad krajským průměrem byla i v obvodu Tišnova a Slavkova u Brna, tedy v obvodech, které tvoří zázemí krajského města. Byty s největší užitkovou i obytnou plochou se stavěly na Břeclavsku, největší a nejdražší byty v rodinných domech se stavěly v Brně. Hodnota bytu byla v průměru nejvyšší v obvodu Kuřimi. Výstavba relativně nejmenších a nejlevnějších bytů probíhala v obvodu Moravského Krumlova, bytů v rodinných domech v obvodu Veselí nad Moravou a Hustopeče.

Sčítání **dopravy** v roce 2005 ukázalo, že nejvyšší intenzita silniční dopravy byla v Brně, Břeclavi a Znojmě. Největší nárůst dopravy od roku 2000 byl zaznamenán v Tišnově, Kyjově, Veselí nad Moravou a Vyškově. Nejvyšší podíl těžkých vozidel vykazovaly Bučovice a Veselí nad Moravou, tedy města, jimiž vede hlavní tah kamionové přepravy na Slovensko.

Nejlepší podmínky pro **cestovní ruch** jsou v kraji v Brně, na Břeclavsku, Mikulovsku a Znojemsku. Spojuje se zde výjimečný potenciál cestovního ruchu a vyšší počet ubytovacích zařízení. Ubytovací kapacity, vyjádřené počtem lůžek v ubytovacích zařízeních sloužících cestovnímu ruchu na 1 000 obyvatel, jsou ovšem pod krajským průměrem právě v Brně. Nejméně lůžek na 1 000 obyvatel připadá v obvodu Židlochovic, Ivančic a Šlapanic.

Sociální oblast

Z údajů o **domovním a bytovém fondu** zjištěných prostřednictvím Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 vyplývá, že nejvyšší podíl rodinných domů na celkovém počtu trvale obydlených domů charakterizuje správní obvody Šlapanice, Židlochovice a Slavkov u Brna. Nadprůměrné zastoupení bytových domů bylo samozřejmě v Brně, přičemž právě Brno se vyznačovalo nejvyšším **průměrným stářím trvale obydlených domů**. Nejmladší domovní fond byl zjištěn v obvodu Hodonína a Hustopečí. Bytový fond v obvodu Hustopečí, Kyjova a Šlapanic se v roce 2001 vyznačoval nejvyšší průměrnou obytnou plochou a nejvyšším počtem obytných místností na byt. Na poslední místo se v těchto hodnotách z důvodu vysokého podílu bytových domů zařadilo Brno. Brno se vyznačovalo nejnižším podílem neobydlených bytů (bez trvale hlášených osob) v bytovém fondu. Naopak k územím s nejvyšším zastoupením **neobydlených bytů** se řadil obvod Bučovic, Boskovic a Tišnova, neobydlené byty sloužily ve velké míře k rekreačním účelům.

Nejvyšší **míra ekonomické aktivity** (vyjádřená podílem počtu ekonomicky aktivních na obyvatelstvu patnáctiletém a starším) byla v roce 2001 dle dostupných údajů ze sčítání lidu ve správních obvodech Mikulov, Břeclav a Vyškov. Na Rosicku, Tišnovsku a Kyjovsku bylo zastoupení ekonomicky aktivních osob naopak nejnižší v rámci kraje. V odvětvové struktuře zaměstnanosti se mezi dvěma posledními sčítáními projevil výrazný úbytek zaměstnaných v **zemědělství**. Z hlediska použité metody indexů lokalizace měl nadproporcionální postavení v zemědělství obvod Moravského Krumlova, Pohořelic a Hustopečí. Lokalizace zaměstnanosti v **průmyslu** byla nejvyšší v obvodu Blanska a Boskovic, ve **stavebnictví** v obvodu Pohořelic a Židlochovic. Oblast **služeb** provázela průběhu 90. let růst zaměstnanosti ve většině správních obvodů.

Kladné saldo dojížděky (tj. kladný rozdíl počtu dojíždějících a vyjíždějících) v roce 2001 bylo zjištěno pouze ve třech obvodech. Výsadní postavení mělo Brno s vysokým kladným saldem dojížděky ve všech vybraných odvětvích hospodářství, následoval obvod Kuřimi (kam se dojíždělo především za prací v průmyslu) a obvod Hodonína (sféra veřejné správy). Nejvyšší **záporné saldo dojížděky** vykazovaly obvody z nejbližšího zázemí krajského města – Šlapanice, Židlochovice a Tišnov.

Růst počtu **uchazečů o zaměstnání** v Jihomoravském kraji byl postupně zaznamenáván v jednotlivých letech v období roku 2000 až 2004. Teprve na konci roku 2005 se počet meziročně snížil. Nižší **míra nezaměstnanosti** v roce 2005 ve srovnání s výchozím rokem byla zaznamenána pouze v obvodech

Vyškova a Bučovic. Na druhé straně nejvíce vzrostla míra nezaměstnanosti ve sledovaném období v obvodu Moravského Krumlova. Nejvyšší míra nezaměstnanosti byla na konci roku vykázána v obvodu Hodonína, Kyjova a Mikulova, naopak nejnižší v obvodu Šlapanic a Kuřimi. Přetrvávajícím problémem je **dlouhodobá nezaměstnanost**. Nejvyšší zastoupení uchazečů registrovaných v evidenci úřadů práce po dobu delší než jeden rok bylo zaznamenáno v Brně, dále v obvodu Kyjova a Veselí nad Moravou. Nejpříznivější situace v tomto ohledu byla ve správním obvodu Hustopeče a Kuřim.

Životní prostředí, infrastruktura, dostupnost

Vysoký podíl lesní půdy a nižší podíl orné půdy v obvodech Blansko, Tišnov, Boskovice a Rosice vedl k tomu, že u těchto správních obvodů byla zjištěna nejvyšší **ekologická stabilita krajiny**. Za ekologicky nestabilní lze v důsledku vysokého podílu orné půdy a malého zastoupení plochy lesů považovat obvod Židlochovic, Pohořelice a Slavkova u Brna (přestože na Pohořelicku byl jeden z nejvyšších podílů vodních ploch). Brno mělo s nejvyšším podílem zastavěných a ostatních ploch ukazatel ekologické stability blíží se krajskému průměru. Do méně příznivých zemědělských oblastí (LFA) byly zařazeny katastry některých obcí zejména v obvodu Blanska a Boskovic, v menší míře v obvodu Rosic, Tišnova a Vyškova.

Chráněná území se nachází přibližně na sedmi procentech území kraje. Převážná část připadá na čtyři velkoplošná chráněná území (Národní park Podyjí, CHKO Bílé Karpaty, Pálava a Moravský kras), které zasahují na území osmi správních obvodů, když největší část se nachází v obvodu Veselí nad Moravou. Maloplošná chráněná území jsou v kraji ve všech správních obvodech, i když na Rosicku či Židlochovicku je jejich podíl na celkové výměře nepatrný.

Rozdíly ve **vybavenosti obcí** jednotlivých správních obvodů ORP do značné míry souvisejí s odlišnou sídelní strukturou. Nižší vybavenost zejména školskými a zdravotnickými zařízeními je v obcích správních obvodů Boskovice, Tišnov a Znojmo, které se vyznačují vysokým podílem malých obcí. Nejvyšší podíl obcí s kanalizací napojenou na čistírnu odpadních vod byl v roce 2005 vyjma Brna na Břeclavsku a Hodonínsku, nejnižší v obvodu Bučovic a Ivančic. Plynofikace byla již ukončena v obvodu Břeclavi, Hodonína, Kyjova, Slavkova u Brna, Veselí nad Moravou a Židlochovic. Nejnižší podíl plynofikovaných obcí byl na Tišnovsku a Pohořelicku.

Ekonomický a sociální vývoj je významně ovlivňován **vzdáleností** správního obvodu **od krajského města**, s čímž souvisí i dopravní dostupnost daného území. Nejdál od Brna jsou obce západního území Znojemska a východního území obvodu Veselí nad Moravou. Z pohledu **polohy** správních obvodů vzhledem **k rozvojovým a urbanizačním osám a oblastem** je nejdále od Brna obvod Moravského Krumlova a Znojma. Nejpříznivější polohu má Brno s přilehlými obvody a obvody na dopravních osách procházejících krajem.

Souhrnné postavení správních obvodů ORP v kraji

Komplexnější pohled na postavení jednotlivých správních obvodů ORP poskytlo **multikriteriální hodnocení**, které současně napomohlo odpovědět na základní otázku položenou v úvodu této analýzy, a to zda existují regionální rozdíly v Jihomoravském kraji, do kterých oblastí se koncentrují a zda je možno pomocí kvantifikace těchto rozdílů charakterizovat základní územní disparity v rámci kraje. Na základě provedené analýzy je nutno konstatovat, že odpověď na tyto otázky není zdaleka jednoduchá. Z výsledků provedeného hodnocení a vzájemného porovnání nelze žádný region v kraji jednoznačně označit za zaostávající, neboť žádný správní obvod se neumístil ve sledovaných oblastech vždy na posledních místech v pomyslném žebříčku správních obvodů ORP.

V souhrnném výsledku za **demografickou** oblast bylo zjištěno nejpříznivější postavení správních obvodů Kuřim, Šlapanice a Brno, nejméně příznivé pak u SO ORP Mikulov, Břeclav, Znojmo, Pohořelice, Hodonín a Moravský Krumlov. Nejlepší postavení v **sociální** oblasti zaznamenalo Blanensko, Šlapanicko, Kuřimsko a Tišovsko, jako sociálně nejslabší se jeví postavení správních obvodů Ivančice, Hodonín, Pohořelice a Židlochovice. V **ekonomické** oblasti dominovalo Brno, následoval obvod Šlapanice a Pohořelice, nejméně příznivá situace v ekonomickém prostředí v kraji byla v obvodech Boskovice, Rosice, Veselí nad Moravou, Kyjov, Blansko, Moravský Krumlov, Tišnov a Ivančice. V oblasti **infrastruktury, polohy, dostupnosti a životního prostředí** byl nejlepší výsledek zjištěn v Brně, v obvodu Kuřim, Břeclav a Hodonín, nejméně příznivé postavení měly správní obvody Moravský Krumlov, Znojmo a Ivančice. Ze souhrnného pohledu, resp. ze součtu umístění z jednotlivých oblastí, by nejlépe vycházelo postavení Brna, obvodu Kuřimi a Šlapanic, na opačném konci by skončily obvody Ivančic, Moravského Krumlova a Znojma.